

LEARNING THEORY

РОЛЬ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ

Васьківська Г. О.

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач відділу дидактики*

*Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
професор кафедри педагогіки та психології
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна*

Розвиток наук сьогодні характеризується значним і швидким накопиченням інформації, а тому перед вищою школою постає дуже складне завдання з відбору з наук найважливішого, саме того, що становить систему упорядкованих знань, що є фундаментальним. Тенденція до фундаменталізації знань у вищій школі хоч і виникла давно, проте не набула достатнього теоретичного обґрунтування. Тож правомірно говорити про необхідність дослідження окресленої проблеми.

Системний характер професійно-педагогічних знань також вказує на необхідність міждисциплінарного синтезу знань. Але кожна наукова дисципліна, що вивчається у ВНЗ, має свій особливий предмет дослідження і презентує особливу систему знань зі специфічною системою понять, навколо яких і групуються факти. Студенти мають оволодіти поняттями, необхідними вміннями та навичками в межах цієї системи знань (система філософських знань, система психологічних знань, система педагогічних знань, система історичних знань, система знань з профілюючих на факультеті дисциплін тощо). Тож для фундаменталізації змісту професійно-педагогічних знань необхідне послідовне відображення взаємопроникнення філософських, історичних, економічних, психологічних, педагогічних, методичних, профілюючих на конкретному факультеті наук та інших наукових дисциплін, що забезпечують широкий світогляд спеціаліста, його фахову компетентність. Необхідним є встановлення зв'язків наук однієї і тієї самої галузі, різних галузей та різних галузей знань. У зв'язку з цим слід звертати особливу увагу на міждисциплінарні зв'язки та визначення їх функцій у процесі фундаменталізації змісту освіти. Отже, фун-

даменталізація змісту освіти є соціальною вимогою і дидактичною проблемою [2]. Міждисциплінарність є засобом розв'язання цієї проблеми.

Аналіз змісту навчальних програм, підручників, навчальних посібників з низки дисциплін дав змогу встановити, що вивчення філософії, політології, соціології, економічних теорій, психології, педагогіки і методики викладання конкретної дисципліни відкриває конструктивні можливості для формування у майбутніх фахівців системи професійно-педагогічних знань, дає можливості для опанування методів пізнання, що спонукає до наукового осмислення завдань педагогіки, проблем навчання і виховання підростаючого покоління, до розуміння державної політики у сфері освіти.

У результаті аналізу та зіставлення змісту навчальних програм були виявлені розділи, теми і окремі питання, які були суміжними для зазначених дисциплін, що дало змогу визначити зміст міждисциплінарних знань. Під такими ми розуміємо знання, складові елементи (компоненти) які ще до самого процесу міжпредметного синтезу (інтеграції) належать до різних навчальних дисциплін, а в результаті цього синтезу (за допомогою реалізації міжпредметних зв'язків) набувають у свідомості студентів цілісного інтегративного відображення. Наприклад, для низки дисциплін суміжною є тема «Особистість і процеси її формування». Отже людина розглядається з позицій часткових картин світу. Зрозуміло, що в кожній дисципліні названа тема розкривається з певних позицій, але у майбутнього вчителя знання мають бути інтегрованими. У педагогіці розглядаються основні чинники, що впливають на розвиток людини. У філософії даються: «Поняття розвитку, його співвідношення з поняттями руху і зміни. Особливості розвитку в природі і суспільстві. Природне середовище як постійна і необхідна умова існування і розвитку суспільства і т. ін.». У курсі психології - «...Людина як природна і суспільна істота. Поняття індивіда... Поняття «особистість» і т. ін. У курсах політології, соціології та інших суспільних науках, так чи інакше, порушуються питання, що відносяться до цієї теми. У цих дисциплінах акумулюється значна кількість різноманітних знань.

Отже, професіоналізація навчальних дисциплін, на наш погляд, полягає, насамперед, у визначенні тематики і доборі змісту лекційних, семінарських і практичних занять. За основний критерій, услід за багатьма дослідниками, беремо орієнтованість на формування у студентів: знань, що складають теоретичний фундамент для осмислення студентами ідей, концепцій і теорій педагогіки; знань, які безпосередньо будуть застосовуватися у навчально-виховному процесі; знань і умінь, що сприяють вдосконаленню методичної підготовки вчителів.

Це буде можливим лише за реалізації міждисциплінарних зв'язків. Так, при складанні та коригуванні навчальних програм профілюючих на факультеті дис-

циплін слід враховувати зміст відповідних шкільних предметів (безпосередній зв'язок з методикою викладання предмета). При оволодінні студентами методів наукових досліджень необхідно розкривати можливості їх застосування у шкільній практиці і т.ін. Встановлення міждисциплінарних зв'язків дасть змогу розглядати різні педагогічні процеси і явища у взаємозв'язку і взаємозумовленості, єдності і суперечливості чинників, що впливають на них, а також диференціювати і синтезувати знання. Вибіркові навчальні дисципліни запроваджуються, як правило, у формі спеціальних навчальних курсів для поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної і фахової (теоретичної і практичної) підготовки.

Одним із таких курсів може стати міждисциплінарний курс «Людинознавство» [1]. Сама педагогіка є людинознавчою наукою. Тож необхідно, щоб майбутній учитель оволодів універсальними знаннями, адже саме вчителі можуть зіткнутися з необхідністю застосування знань з різних галузей наук.

Різноманітність форм, методів і засобів навчання суттєво активізує пізнавальну діяльність студентів і сприяє підвищенню інтересу до навчання. Здебільшого цьому сприяють проблемні питання і завдання. Постановка проблем, створення проблемних ситуацій, що викликають у студента інтелектуальні утруднення, збуджують у них пізнавальний інтерес і створюють внутрішні психологічні умови для активного засвоєння нових знань, у кожному конкретному випадку має свої особливості. Проблемне питання, проблемне завдання містять у собі ще не розкриті студентом проблему, галузь невідомого, нові знання, для здобування яких потрібна певна інтелектуальна дія, певний цілеспрямований розумовий процес, пов'язаний зі встановленням нових зв'язків. Питання переходить у розряд проблемних за таких умов: воно має бути складним настільки, щоб викликати труднощі у студентів, і водночас посильним для самостійного знаходження відповіді; має бути логічний зв'язок з уже засвоєними знаннями; має містити пізнавальну трудність і видимі межі відомого і невідомого; проблемне питання має викликати почуття здивування при зіставленні нового з уже відомим, незадоволеність наявним запасом знань.

Ще одним дидактичним аспектом реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі фундаменталізації змісту педагогічних знань є застосування проблемних ситуацій. Студенти, моделюючи проблемну ситуацію, застосовують здобуті знання з загальної педагогіки, психології, соціології, фізіології і, зрозуміло, - з дидактики. Найнесподіваніших педагогічних ситуацій траплятиметься на шляху вчителя безліч. Розв'язати їх допоможе педагогічна майстерність і вміле використання засвоєних міждисциплінарних знань.

Створення проблемних ситуацій та залучення студентів до активної пізнавальної діяльності дають змогу відобразити у процесі навчання таку характерну особливість сучасного наукового знання як процес інтеграції різних наук і

посилити у вивченні різних дисциплін науково-дослідницький аспект, моделювати їхню майбутню професійну діяльність. Такі завдання вимагають використання знань з різних дисциплін, при цьому активність спрямовується на пошук нових невідомих відносин, або на формування узагальнених понять на основі конкретно встановлених міждисциплінарних зв'язків, які обумовлюють необхідність широкого переносу знань. Дії перенесення трансформуються в міждисциплінарне пізнавальне вміння.

Реалізація міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі за їх поліфункціональності впливає на світоглядну спрямованість, оволодіння методами пізнання, на формування професійного типу мислення та його методологічну культуру. Усвідомлення студентами зв'язків між науковими дисциплінами, розуміння їх практичної значущості сприяє активізації розумової діяльності, формуванню пізнавальних потреб і веде до необхідності подальшого поглиблення знань.

Література:

1. Васьківська Г. О. Людинознавство : навч. посіб. / Г.О. Васьківська. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 256 с.

2. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монограф. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. Е. Трубачева та ін.] ; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. – К. : Пед. думка, 2015. – 288 с.